

Проценко Н. В.,

Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ АУДІЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються питання, пов'язані з проблемами аудіювання як одного з чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Основна увага зосереджена на аналізі психофізіологічних механізмів аудіювання.

Ключові слова: аудіювання, мовленнєва діяльність, психофізіологічні механізми.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с проблемами аудирования как одного из четырех видов языковой деятельности. Главное внимание сосредоточено на анализе психофизиологических механизмов аудирования.

Ключевые слова: аудирование, языковая деятельность, психофизиологические механизмы.

The aim of the article is to tackle the problems of audition as one of the four types of the linguistic activity. The main accent is made upon the analysis of the psychophysiological mechanisms of audition.

Key words: audition, linguistic activity, psychophysiological mechanisms.

Мовленнєва діяльність – один з багатьох видів людської діяльності, який визначається як „активний, ціле-спрямований, опосередкований мовою та зумовлений ситуацією спілкування процес прийому і видачі мовленнєвого повідомлення у взаємодії людей між собою” [1, с. 133].

Розрізняють чотири основних види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письмо. У процесі говоріння та письма людина висловлює свої думки, а при аудіюванні і читанні отримує мовленнєву інформацію, тобто сприймає і розуміє думки інших людей. Говоріння та письмо називають продуктивними видами мовленнєвої діяльності, а аудіювання і читання – рецептивними.

Проблеми, пов'язані з використанням основних видів мовленнєвої діяльності в процесі навчання іноземних мов, набули висвітлення у численних працях багатьох дослідників (Гальперін І.Я., Гальскова Н.Д., Жинкін М.І., Зимня І.О., Леонтьєв О.О., Ніколаєва С.Ю., Шерстюк О.М., Соловова О.М., Панова Л.С., Скляренко Н.К., Рогова Г.В., S. Villiers, A. Palmer, L. Bachman, N. Brieger, J. Richards тощо).

Мета нашого дослідження – проаналізувати основні психофізіологічні механізми аудіювання як виду мовленнєвої діяльності.

На базовому рівні аудіювання розглядається як компонент усномовленнєвого спілкування. Механізм аудіювання передбачає:

1) сприймання потоку звуків і розпізнавання в ньому слів, речень, абзаців тощо. Це стає можливим внаслідок того, що у пам'яті людини зберігаються відповідні звукові образи, які служать в даному разі еталоном;

2) усвідомлення значень слів, речень, абзаців. На основі мовного досвіду цей процес посилюється прогнозуванням змісту [4].

У навчальному процесі аудіювання – основне джерело мовних знань і важливий засіб мовленнєвої практики на заняттях і в позааудиторний час. У практиці навчання необхідно враховувати головні аспекти аудіювання, вплив умов перебігу цієї діяльності на характер сприйняття та методів формування цього уміння.

Зупинимося детальніше на психофізіологічних механізмах аудіювання – механізмах сприйняття мовлення (рецепції) і зокрема механізмі антиципації або ймовірного прогнозування смислового змісту – що визначають структуру аудіювання. Відомо, що структура аудіювання складається з трьох частин: спонукально-мотиваційної, аналітико-синтетичної і виконавчої. Однак роль і співвідношення цих частин специфічні. Мотиваційно-цільовий аспект аудіювання не тільки визначається потребами слухача, але й опосередковується діяльністю говоріння іншого учасника спілкування. Більш розгорнутим і повним є аналітико-синтетичний аспект, який включає кілька етапів обробки почутого мовленнєвого сигналу. Ця частина діяльності забезпечується відбором і зіставленням інформації, а також встановленням їх відповідностей. Вона об'єднується з виконавчою частиною, яка забезпечує прийняття рішення на основі аналізу і синтезу [2, с. 119].

Будучи об'єктом смислового сприйняття, мовленнєвий сигнал характеризується спільністю смислового та акустичного планів. Процеси накопичення і переробки смислової та акустичної інформації постійно взаємодіють. При цьому обробка самого мовленнєвого сигналу здійснюється одночасно по всіх параметрах, а зміна смислових гіпотез та їх підтвердження чи відхилення проходить послідовно. Мовленнєвий матеріал членується, аналізується, об'єднується і в результаті виділяються смислові опорні пункти для розуміння сприйнятої інформації.

Можна говорити як про позитивний, так і про негативний результат процесу осмислення сприйнятої мовленнєвої інформації. Позитивний результат – це розуміння мовленнєвого повідомлення, що реалізується у відповіді, адекватній дії чи зміні психічного стану. Розуміння сприйнятої інформації відбувається в тому випадку, якщо розкриті і встановлені зв'язки предметів і явищ дійсності, які наявні в даному аудіотексті. Нерозуміння як негативний результат смислового сприйняття може виражатися в установленні неадекватних або неповних зв'язків і відношень (неповне або недостатньо глибоке розуміння) [5].

Глибина розуміння співвідноситься з рівнями розуміння. Рівнями розуміння є розуміння плану значення і плану смислу, або рівні мовного і надмовного розуміння [2, с. 120]. Перший рівень передбачає розуміння буквального і поверхового значення аудіотексту, другий – розуміння глибинного ситуативного значення аудіотексту.

Для цілеспрямованого розвитку психофізіологічних механізмів аудіювання необхідно знати характер їх функціонування. В реальній комунікації механізми функціонують майже синхронно, однак кожному з ділянок процесу аудіювання забезпечує окремий механізм.

Заслуговує на увагу трактування С.Ю. Ніколаєвою функцій різних механізмів аудіювання.

Процес аудіювання починається зі сприймання мовлення. Завдяки механізму внутрішнього промовляння слухач перетворює звукові образи в артикуляційні. Але лише за умови добре сформованих вимовних навичок у зовнішньому мовленні можливе правильне озвучення про себе. Отже, навчання аудіювання повинно проходити паралельно з говорінням та читанням уголос, що сприяє встановленню міцних зв'язків між артикуляційними та слуховими відчуттями. Для осмислення всього повідомлення необхідно вичленити в ньому окремі лексико-граматичні ланки (фрази, словосполучення, слова) і зрозуміти смисл кожної з них. Це завдання виконує механізм сегментування мовленнєвого ланцюга.

Наступний механізм аудіювання – механізм оперативної пам'яті, який утримує у свідомості слухача сприйняті слова і словосполучення впродовж часу, необхідного йому для осмислення фрази чи завершеного фрагменту, і, на думку С.Ю. Ніколаєвої, є одним з найважливіших механізмів аудіювання [2, с. 121]. Чим краще розвинена оперативна пам'ять, тим більший обсяг одиниці сприймання.

Значну роль у процесі аудіювання відіграє механізм антиципації або ймовірного прогнозування, який дає можливість за початком слова, словосполучення, речення, цілого висловлювання передбачити його закінчення [2, с. 121]. Передбачаючи смисл висловлювання, слухач використовує мовлення, контекст, особливості того, хто говорить, мовленнєвий досвід спілкування. Однак антиципація та ідентифікація здатні здійснюватися лише на основі механізму довготривалої пам'яті, завдяки якій відбувається зіставлення мовленнєвих сигналів, що надходять, з тими стереотипами, які зберігаються у нашій свідомості.

Найвідповідальнішу роль в аудіюванні відіграє механізм осмислення, який перетворює словесну інформацію в образну. Він виконує операції компресії фраз, окремих фрагментів або цілого тексту за рахунок уникнення подробиць і звільняє пам'ять для прийому нової інформації.

Функціонування усіх психофізіологічних механізмів забезпечується психологічним компонентом як складової змісту навчання аудіювання. [3, с. 247-248].

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що аудіювання як вид мовленнєвої діяльності виступає одним з головних факторів навчання іншомовного спілкування, передбачаючи формування аудитивних навичок та вмій, а також удосконалення механізмів рецептивного плану.

Доцільним і перспективним, на нашу думку, буде аналіз етапів навчання аудіювання та розробка комплексу вправ для формування мовленнєвих навичок і розвитку вмій аудіювання.

Література:

1. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя. – М. : Рус. язык, 1989. – 221 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої] . / Вид. 2-е, випр. і перероб. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
3. Методика обучения иностранным языкам в начальной и основной общеобразовательной школе: учебное пособие для студентов педагогических колледжей / [под. ред. В. М. Филатова] / (Серия “Среднее профессиональное образование”). – Ростов н/Д : “Феникс”, 2004. – 416 с.
4. Метьолкіна О. Б. Методичні рекомендації щодо організації індивідуалізованого навчання аудіювання на підготовчому етапі школи з поглибленим вивченням англійської мови / О. Б. Метьолкіна. – К. : Київськ. держ. лінгвіст. ун-т., 1994. – 65 с.
5. Richards J.C. The Context of Language Teaching / J. C. Richards. – Cambridge : Cambridge University Press, 1991. – 228 p.